

NOVI NALAZI NA MALOJ PAPALIĆEVOJ PALAČI U SPLITU

UDK: 728.83,025.3/4
(497.5 Split) "14"

Stručni rad

Primljeno: 25. VI. 2003.

IVO VOJNOVIĆ

Ured ovlaštenog arhitekta
Križine 6,
21000 Split, HR

Na Maloj Papalićevoj palači u Splitu, djelu Jurja Dalmatinca, u cijelosti je obnovljen trijem gotičke lođe. Ponovno je otvorena ulica, odnosno prolaz koji iz današnje Šubićeve ulice vodi u nekadašnje dvorište što se nalazilo pred prostorom lođe. Radovima rekonstrukcije otvorena su dva luka trijema što su dugi niz godina bila zazidana. Betonskim pilotima pojačani su temelji i temeljno tlo te sanirani kameni dijelovi stupova i lukova trijema. Sustavom drenažnih cijevi i upojnog bunara riješen je problem visoke razine podzemnih voda. Tijekom radova otkriveno je nekoliko arhitektonskih detalja iz romaničkog i gotičkog razdoblja za koje se do danas nije znalo. Građevinski zahvat proširen je i na prizemlje i kat Male Papalićeve palače, te na nekadašnju romaničku kuću južno od nje.

Radovi na rekonstrukciji dijela Male Papalićeve palače u Splitu, koja se pripisuje Jurju Dalmatincu počeli su u rano proljeće 2003. godine. Odvijali su se na onom dijelu palače koje je u vlasništvu poduzeća *Lucija d. o. o.* iz Splita i koje je bilo investitor cjelokupnog zahvata. Radovi su obuhvatili postojeći dućan u Šubićevoj ulici, i to pretežno

njegov zapadni dio. U tom dijelu dućana nalazi se kasnogotička lođa Male Papalićeve palače koja je u nekoliko navrata, koliko su to okolnosti dopuštale, istraživana i prezentirana. Kupnjom zgrade koja se s južne strane naslanjala na trijem lođe investitoru se ostvarila mogućnost da napokon pride definitivnoj sanaciji i prezentaciji kompletne lođe, zajedno s okolnim prostorom. Nakon što su radovi već otpočeli vlasnica poduzeća *Lucija d. o. o.* je kupnjom prizemlja i kata Male Papalićeve palače, kao i još nekih susjednih kuća došla u mogućnost obnoviti veći dio sklopa. Tako je omogućena obnova i prezentacija većeg dijela palače, koji će budućom obnovom dobiti javnu, odnosno poslovnu namjenu.

Najvažniji dio radova prve faze bio je rekonstrukcija lođe. Od tri luka trijema lođe bio je otvoren samo onaj najistočniji. Ostala dva bila su zazidana, a s južne je strane uz njih bila izgrađena jednostavna prizemnica podignuta najvjerojatnije početkom 20. st. U 19. st. se nad lođom, koja je zasigurno bila podignuta kao prizemnica, podižu još tri kata. Unutar prostora lođe podiže se poprijeko novi nosivi zid, koji se prislonio na istočni stup lođe i na taj je način podijelio u dva nejednaka dijela. Te pregradnje su, osim zbog funkcionalnih razloga, učinjene i zbog statičkog stabiliziranja, budući da je zbog povećanja broja katova došlo do preopterećenja trijema pa i do deformacija i oštećenja lukova lođe. Na najopterećenijim dijelovima konstrukcije, a to su svi rubovi kamenih lučnih dijelova, kao i rubni dijelovi baza, kapitela i stupova, popucao je kamen. Došlo je i do pojave soljenja kamena, što upućuje na postojanje kapilarne vlage. Pod prostorije bio je povišen u odnosu na izvorni pod lođe za otprilike 70 cm. Da stvar bude gora, prizemnica koja je podignuta južno od lođe je na strani trijema imala kupaonice, pa je zbog postave zidnih keramičkih pločica došlo do uništenja cjelokupne kamene plastike kapitela koja je bila istaknuta izvan ravnine zida. Strop prizemnice bio je izveden kao ravna terasa. Nosiva konstrukcija izvedena je od željeznih traversi između kojih je bio plitki svod od pune opeke. Terasa je bila postavljena otprilike 30 cm niže od tjemena lukova lođe pa su oslonci za traverse bili mjestimično ukopani u lukove trijema. Takvo je otprilike bilo stanje lođe prije rekonstrukcijskih radova.

Tijekom radova na sanaciji lođe investitor je kupnjom došao u posjed prizemlja i kata Male Papalićeve palače, a time i dijela prizemlja nekadašnjeg dvorišta palače. To je umnogome pomoglo potpunoj rekonstrukciji lođe, štoviše, gledano s današnje distance, razvidno je da lođu nije bilo moguće sustavno sanirati prije negoli prostor nije objedinjen fizičkom kupnjom. Da bi se ponovno rastvorili lukove lođe, potrebno je bilo obnoviti svu oštećenu nosivu konstrukciju trijema. Obnovljeni su tako svi kameni elementi lukova. Nakon toga teškom su drvenom skelom poduprti središnji i zapadni luk, uz prethodno izvedene betonske trakaste temelje. Izvađeni su tada baza, stup i kapitel zapadnog stupa. Procijenjen je stupanj oštećenja i dogovoren način sanacije. Samo potpuno zdrav kamen mogao je primiti nova opterećenja i bilo kakav kompromis u smislu zaštite originala išao bi na štetu ukupne nosivosti trijema i trokatnice koja je nad njim nadograđena. U velikoj mjeri sačuvani su kapitel, donje dvije trećine stupa i kompletna baza. Zdrobljeni i raspuknuti dijelovi zamijenjeni su novim kamenom. Sve je skupa ponovno vraćeno na svoje mjesto, s tom razlikom što su sada svi dijelovi vraćeni pod visak. Dodani su i kunjevi od inoksa na spoju stupa s bazom i kapitelom. Na spojnoj plohi dodan je olovni plašt kako bi se osigurao što mekši i elastičniji kontakt među elementima. Prethodno su ojačane postojeće kamene stope izradom novih betonskih pilota. Procijenjeno je naime da je tlo odveć mekano i pod stalnim dotokom podzemne vode pa su temelji osigurani pilotiranjem do nosivog tla, koje se nalazilo na dubini od gotovo tri metra. Iznad pilota izvedena je nova betonska stopa, koja je povezana s prethodno izvedenim trakastim temeljima. Sve to ponovljeno je i na istočnom stupu. Zbog stupnja oštećenosti kapitel je bilo nemoguće obnoviti izvornim dijelovima. Zbog toga je izveden potpuno novi kapitel. Isto je tako obnovljen novim kamenom i gornji dio stupa. Da bi obnova bila cjelovita, uklonjen je dio kamenog poprečnog zida koji se naslanjao na istočni stup. Na taj način u potpunosti je oslobođen prostor oko njega. Ta je sanacija ostvarena ugradnjom dvaju čeličnih U-profila koji su postavljeni pri vrhu s obje strane zida. Povezani su međusobno vijcima koji su prošli i kroz kameni zid te na taj način ostvarili oslonac za teret zida iznad njega.

Veliki problem u sanaciji bila je pojava obilne podzemne vode konstantne razine, i to otprilike na trideset centimetara ispod gotovog poda lođe. U istočnome dijelu lođe pronađena je i zidana kamena cisterna koja je očito i u ono vrijeme služila kao kaptaža izvora. Cisterna je duboka oko dva metra i zasvođena kamenim svodom. U sredini svoda bio je kameni poklopac omeđen kamenim rubnjacima. Trag krune bunara nije pronađen pa se daje zaključiti da je cisterna služila samo kao upojni bunar odakle se voda odvodila dalje kanalima na jug prema moru. Radovima rekonstrukcije poštovana je ta činjenica pa je ispod betonske podloge poda izveden cijeli niz drenažnih cijevi koje višak vode odvođe u postojeću cisternu, odakle se glavnom cijevi višak prelijeva u sustav oborinske kanalizacije.

Kamena plastika obnovljena je na način da su, gdje god su to okolnosti dopuštale, umjesto oštećenih ili nedostajućih dijelova ugrađeni novi kameni dijelovi. Manji nedostajući i oštećeni dijelovi obnovljeni su posebnim mortom. Kamene površine očišćene su od slojeva nečistoće i slojeva starog morta i boje.

Kupnjom prizemlja i kata Male Papalićeve palače došlo se do mogućnosti da se dijelovi palače odvojeni dugi niz godina ponovno združe u logičnu i funkcionalnu cjelinu. Mala Papalićeva palača nastala je kao niz nekoliko nadogradnja i rekonstrukcija koje su se događali na izvorno romaničkom sklopu kuća. Današnji izgled palača je dobila sredinom 15. stoljeća, kada se pod rukom Jurja Dalmatinca preuređuje glavno pročelje. Tom rekonstrukcijom se svodom u visini drugoga kata natkriva izvorno romanička ulica, a u njezinu dnu podiže lođa koja je s tri strane zatvorena zidovima, dok je na četvrtoj, južnoj strani rastvorena trijemom s tri gotička luka. Vjerojatno je bila orijentirana na prostrano dvorište koje se nalazilo na jugu i u kojem je zbog velikog priljeva podzemne vode vjerojatno mogla biti kakva veća gustirna za vodu. Cisterna za vodu koja je već spomenuta vjerojatno je iz nešto kasnijeg razdoblja, jer joj se pod od rustično položenog kamena nalazi na otprilike 30 cm višoj razini od dna baza stupova lođe. Kao što je već spomenuto, ta je cisterna imala poklopac od kamene ploče i nije bilo nikakva traga kruni bunara. Služila je zasigurno samo za regulaciju podzemnih voda.

Ulica koju smo spomenuli izlazila je na današnju Šubićevu ulicu. Protezala se prema zapadu, a razdvajala je dvije romaničke kuće, od kojih je ona na južnoj strani pripadala zametku budućeg sklopa kuća obitelji Papalić. Zapadno od te kuće, kao arheološki sloj, pronađeni su skromni ostaci još jedne kuće što je tvorila ulicu o kojoj je riječ. Porušena je vjerojatno sredinom 15. stoljeća, kada se gradnjom lođe oslobađa prostor ispred nje i formira prostrano dvorište. Uklanjanjem armiranobetonskog stubišta kojim se još donedavno prilazilo dućanu na prvome katu Male Papalićeve palače, ponovno je, nakon dugo vremena, otvorena ova srednjovjekovna ulica. U prizemlju, na samom uglu, otkrivena su izvorna romanička vrata što su vjerojatno vodila na kat. Sjeverozapadni ugao kuće bio je skošen iz razloga komodnijeg prolaza u poprečnu ulicu postavljen u smjeru sjever-jug. Sa zapadne strane romaničke kuće Papalić dodana je terasa koja je omogućavala dodatni pristup kući na prvi kat. Kameni pragovi romaničkih vrata djelomično su sačuvani. Na zapadnom pročelju još ima tragova romaničkoga i gotičkog graditeljstva. Na drugome tragu su ostaci balkona s profiliranim konzolama. Iz razloga što je pročelje ovog časa pod žbukom, a i zbog toga što zalazi u drugo vlasništvo, nije moguće odrediti točan izgled zapadnog pročelja Male Papalićeve palače.

Južno od palače podignuta je još jedna romanička kuća. Vlasnički je bila izdvojena iz sklopa Papalićevih, ali je kasnijim pregradnjama vjerojatno postala dio istoga sklopa. Današnja vlasnica posjeduje i cijeli prvi kat kao i dio prizemlja kuće. Tijekom radova rekonstrukcije pokazali su se tragovi ranijih gradnji. U romaničkoj kući na prvom katu na zapadnom su se zidu pokazali dijelovi otvora koji pripadaju pročelju. Bliže sjevernom zidu pronađena su zazidana ranogotička vrata, dok je na dijelu zida bliže jugu pronađen manji pravokutni zazidani prozor. Skidanjem žbuke sa stropa u ovoj prostoriji pokazao se sačuvani drveni strop, vjerojatno 16. st., ali bez ikakvih dekorativnih elemenata. Sličnu situaciju zatekli smo i na stropu kata Male Papalićeve palače. Kako drugi kat nije u posjedu istog vlasnika, nije bilo moguće prići obnovi drvenih stropova pa su ponovno izvedeni novi podgledi od gipskartonskih ploča, a njihova rekonstrukcija ostavljena za neko buduće vrijeme, kada bude moguće obnoviti cjelinu građevine.

Tijekom radova rekonstrukcije nije se prišlo sanaciji glavnog pročelja Male Papalićeve palače iz razloga što je i ono vlasnički podijeljeno na dva dijela. Dodatni razlog su relativno velika financijska sredstva, pa će se pročelje nastojati rekonstruirati i uz pomoć sredstava Ministarstva kulture RH. U svakom slučaju, potrebno je obnoviti svu uništenu kamenu plastiku kasnogotičkih prozora, rad Jurja Dalmatinca. Veliki problem predstavljat će i konstruktivna sanacija kamenog pročelja u visini stropne ploče prizemlja. U tom je dijelu pročelja došlo do pucanja i odvajanja vanjskog i unutarnjeg lica zida, što je rezultiralo velikim deformacijama zidnog platna. Uzrok deformacija je jedna rekonstrukcija otvora na pročelju kuće početkom 20. stoljeća, kada je došlo do enormnog povećanja otvora u prizemlju kako bi se dobio što veći izlog. Uništena su tako i dva romanička otvora, kojima su ostali sačuvani tek bočni pragovi i manji dijelovi luka. U ono vrijeme nadvoji su se izvodili uz pomoć betona i željeznih traversi, pa je tako i ovdje učinjeno. Izgled tog velikog izloga nije nam poznat, jer je u drugoj polovici 20. stoljeća izvedena rekonstrukcija pročelja, gdje su rekonstruirana dva romanička otvora i izveden treći u sredini zidnog platna. Tom prilikom nisu izvađene željezne traverse, nego su one samo obložene tankim kamenim pločama. Tijekom godina došlo je do daljnje korozije traversi, koje bubre i time izbacuju vanjsko i unutarnje kameno lice. Isto tako zbog korozije slabi hrbat željeznih traversi, koji pod teretom popušta pa dolazi do dodatnih ulegnuća zidane konstrukcije pročelja. Rezultat svega su teška oštećenja i napuknuća kamenog pročelja. Proces se ubrzava iz razloga što sada zbog povećanih pukotina kiša obilnije prodire u unutrašnjost zida pa se korozija željeznih nosača ubrzava. Tijekom radova rekonstrukcije napravljena je sonda u parapetnom zidu pa je utvrđeno da su u zid ugrađene tri željezne traverse. Budućim radovima rekonstrukcije pročelja potrebno je izvaditi sve željezne traverse i zamijeniti ih novim nosačima. Bit će potrebno i presložiti dio zidanog pročelja, što će uz obnovu kamene plastike biti iznimno složen zahvat rekonstrukcije.

Radovima rekonstrukcije obnovljen je značajan dio Male Papalićeve palače zajedno s pripadajućim joj sklopom kuća. Cijeli sklop dobit će poslovno-javnu namjenu. Investitor je zamislio cijeli niz manjih duća-

na i ureda koji bi bili koncentrirani oko središnjeg dvorišta s lođom. Glavni ulaz u sklop je glavni portal Jurja Dalmatinca koji dalje preko obnovljene romaničke ulice vodi u središnje dvorište. Ovako koncipiran projekt obnove kvalitetno je valorizirao najvrjednije povijesne slojeve Male Papalićeve palače.

Građevinske radove izvodilo je nekoliko tvrtki. Treba istaknuti glavnog izvođača radova, građevinskog poduzetnika Zvonka Babića iz Novske, specijalizirano poduzeće SPEGRA iz Splita na čelu sa dipl. ing. Berislavom Borovinom, koje je izvelo složene radove na statičkoj rekonstrukciji temelja i lukova trijema lođe, klesarsku radionicu Stipe Vrandečića s Brača i klesarsko-restauratorsku radionicu Marina Marasovića iz Splita koji su radili na obnovi kamenoklesarskih detalja trijema lođe. Radovi su se izvodili po projektu ovlaštenog arhitekta Ive Vojnovića iz Splita, dok je projekt statičke sanacije izradio ovlašten inženjer Neven Kunjašić iz Splita. Projekt drenažnog sustava izradio je dipl. ing. Vatroslav Marušić. Konzervatorski nadzorni organ Konzervatorskog odjela iz Splita bio je mr. Goran Nikšić, dipl. ing. arh.

LITERATURA

Duško Kečkemet: *Juraj Dalmatinac i gotička arhitektura u Splitu*. Split, 1988.

NUOVI RITROVI SUL PICCOLO PALAZZO DELLA FAMIGLIA PAPALIĆ A SPLIT Riassunto

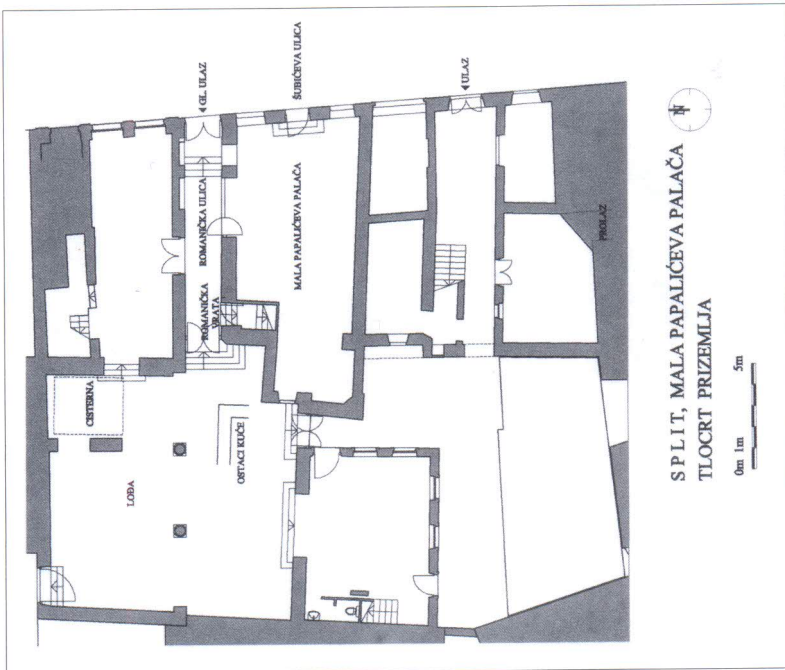
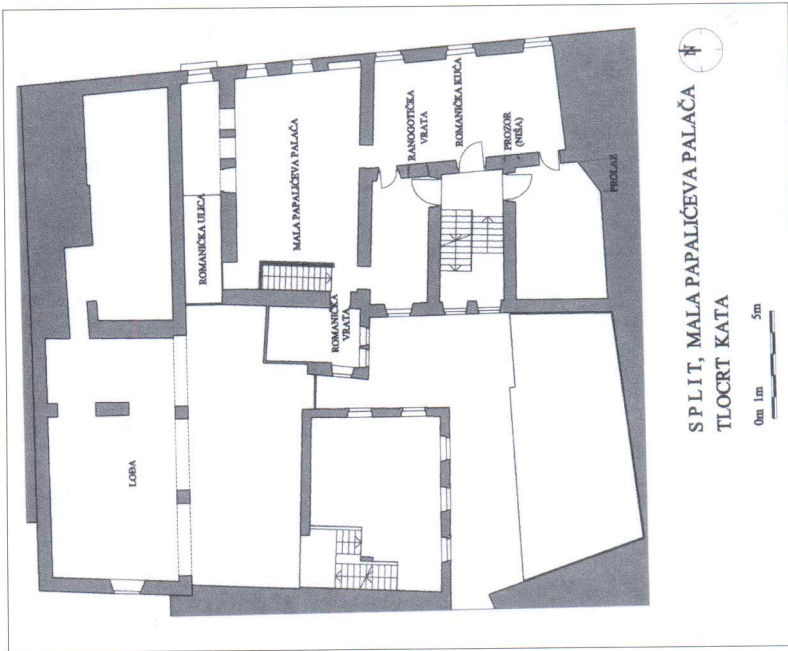
I lavori di sanazione e di restauro del portico della loggia del piccolo palazzo della famiglia Papalic a Split furono iniziati nell'autunno del 2003, ma solo di quella parte che, allora era in proprietà della ditta *Lucija d.o.o.* (S.p.A.) di Split. Con l'acquisto dell'altra parte dell'edificio, era possibile realizzare la sanazione più estesa, che rese possibile il restauro dell'intero portico della loggia con l'area adiacente, e susseguentemente il pianterreno ed il primo piano del palazzo dei Papalić. Si presuppone che il portico della loggia era costruito al livello del pianterreno, sopraelevato

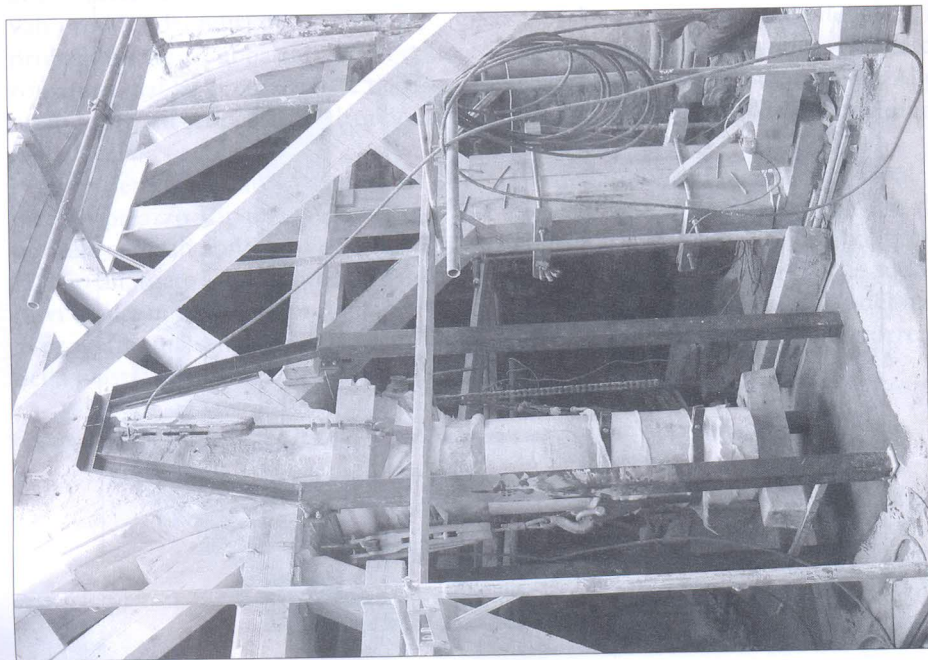
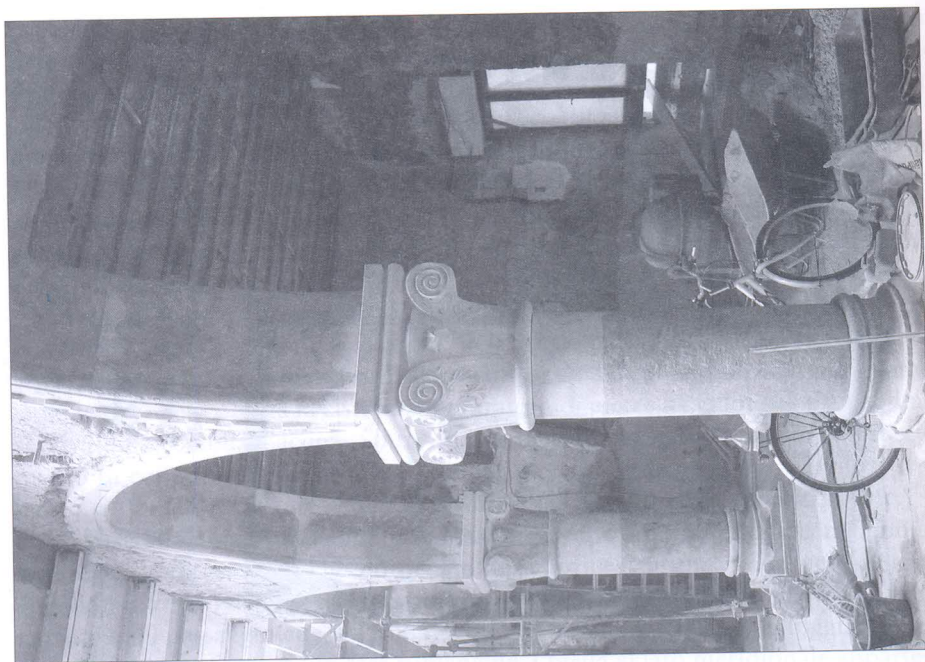
probabilmente nel 19° secolo, quando furono innalzati ancora tre piani con cui fu determinato l'aspetto esterno dell'edificio. A causa del sovraccarico, la costruzione degli archi fu danneggiata. Al lato meridionale del portico fu edificata un'altra casa solo con il pianterreno, lasciando molto probabilmente sia l'arco occidentale, che quello centrale del portico chiuso. L'arco orientale rimase aperto. Durante i lavori di restauro, fu questa casa abbattuta, e tutta l'area di nuovo integrata. I lavori di sanazione più importanti, furono però, quelli sul portico della loggia, che era gravemente rovinata. Prima furono rinnovati i fondamenti ed il suolo fondamentale dell'edificio. Susseguentemente furono smantellate le colonne, portate nello studio conservatore e restaurate. Tutti gli elementi furono dopo ricollocati al posto originario. Furono condotti i lavori dell'idroisolazione del luogo, perché nel corso del restauro fu scoperto un costante afflusso dell'acqua sotterranea direttamente sotto il pavimento della loggia. Fu scoperta la cisterna in muratura di pietre a taglio, che probabilmente serviva da serbatoio d'acqua. Sotto il pavimento della stanza, ai fini di prosciugamento fu condotta la nuova rete di drenaggio, che, insieme con la cisterna, serviva per lo scolo dell'eccedente acqua sotterranea nel sistema della canalizzazione.

In base alla nuova soluzione progettuale furono smontate le, recentemente costruite, scale di cemento che portavano al negozio al primo piano del palazzo dei Papalić, mettendo di nuovo in funzione la vecchia via medievale ed aprendo in quella maniera il passaggio che dalla Via Šubić portava al cortile con la loggia. In questa via, a due lati, vi furono due case romaniche. Quella al lato meridionale apparteneva al complesso dei Papalić. In seguito ai lavori archeologici, nel cortile vi furono trovati i residui dei muri di un edificio più piccolo, facente parte integrale della via, che probabilmente fu abbattuta con l'edificazione della loggia tardogotica. Nella casa romanica, dal lato meridionale della via, fu trovata una porta al pianterreno. Al piano di sopra, fu scoperta un'altra porta dell'epoca, che era situata al lato meridionale della facciata occidentale.

I suddetti lavori non compresero il restauro della rovinata facciata principale del piccolo palazzo Papalić. I gravi danni alle mura furono il risultato del crollo delle putrelle centrali conficcati dentro il muro nei primi decenni del 20° secolo, quando furono allargate le aperture sulla facciata per l'inserzione delle vetrine. Le suddette travi arrugginirono e ogni dilatazione causa un movimento e lo spezzarsi del muro. Si progetta una sanazione futura dei summenzionati danni e l'intervento correttivo della plastica lapidea delle finestre gotiche.

Gotički trijem prije i poslije restauracije